

Л. П. ЗЕЛЕНКЕВИЧ

ФАКТОР МЕНТАЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА СЕЛІ

У статті обґрунтовано тезу про те, що одним з інтегральних соціокультурних чинників децентралізації є ментальність українського селянства. Підкреслено, що в разі наявності різкого дисонансу між ментальними якостями та явищами, що викликані реформами, можливі латентний супротив змінам, відчуження від нових владних інституцій. Відзначено зміни динамічних проявів ментальності під впливом реформ, у тому числі на трансформацію соціальної культури, як конкретне вираження ментальності селян, притаманне окремій громаді в певній місцевості.

Ключові слова: децентралізація, село, соціокультурні чинники, ментальність, соціальна культура.

Сучасне перебудування місцевого владного механізму є проявом та наслідком соціальних суперечностей між запитами нового рівня економічної системи й формуванням нових соціально-економічних відносин в аграрній сфері та ментальними соціокультурними матрицями сільського соціуму.

Сутність цієї соціально-економічної суперечності, яка склалася на сьогодні в Україні, полягає в тому, що аграрний сектор економіки потребує змін інституціональних засад економічних відносин для модернізації, індустріалізації, досягнення світових стандартів.

Відповідно реформа децентралізації зумовлена соціально-демографічними чинниками та застарілими інституційними засадами, що гальмують еволюцію агропромислового комплексу. Варто констатувати, що соціально-демографічне становище українського села останніми роками погіршилось. Багато молоді та активного населення виїхало в міста та за кордон. Значна частина сіл майже залишилась без працездатного населення та стала малолюдною. При тому, що базовим адміністративно-територіальним утворенням залишилось село (селище). Велика кількість власників земельних паїв віддала їх за мізерну плату в оренду більш ефективного виробнику, що зумовило масове зубожіння сільського населення. Маленькі громади як суб'єкти місцевого самоврядування так і не отримали додаткових фінансово-організаційних інструментів для задоволення соціальних потреб сільського населення. Надмірна централізація влади не давала можливості здійснювати своєчасний та ефективний маневр для компенсації соціально-демографічної й економічної кризи на селі.

На ці виклики держава відповіла реформою децентралізації, яка спрямована на створення базової громади, побудованої завдяки об'єднанню декількох первісних громад, яка спроможна виконувати соціальні та економічні завдання з розвитку на селі.

Але інституційні зміни потребують соціокультурного підкріплення, а саме ініціативної підтримки, активізації самоврядних структур, схвалення селян тощо. Суперечність між менталітетом селян та інституційними змінами викликає напругу, подолання якої завдяки соціальній активності акторів зумовлює появу нових соціальних відносин.

Мета статті – визначити вплив фактора ментальності на процеси децентралізації на селі.

Серед українських учених ментальність з філософських та соціальних позицій у сучасній Україні розглядали К. Ю. Галушко, Р. О. Додонов, В. П. Заблоцький, О. В. Колісник, С. Б. Кримський, М. В. Попович та ін.

Звертаючись до праць закордонних дослідників психологічної проблематики ментальності потрібно відзначити Т. В. Наумову, О. М. Лозову та ін. Соціологічні та культурологічні питання ментальності в сучасних умовах розвитку села та міста вивчали М. І. Губанов, Т. В. Бондаренко, А. Л. Нефедова, О. О. Пилипенко та ін.

Специфіка сучасної України полягає в тому, що суб'єктивні, соціокультурні чинники (ментальність, соціальний характер, соціальна культура та мораль) можуть бути більш впливовими, ніж інституційні, нормативні, законодавчі чинники.

На прикладі ринкових реформ в Україні можна спостерігати, як бажання впровадити ринкові механізми економічних відносин натрапило на перешкоди суб'єктивного характеру. Виникли позаринкові відносини: корупція, рекет, адміністративний тиск на бізнес, нерівність прав, захват власності тощо.

Можливо, що такі самі суб'єктивні чинники стануть перешкодою реформам децентралізації й знецінять її здобутки.

Перед науковцями, що вивчають процеси децентралізації, стоїть завдання не лише досліджувати механізми інституційних змін, а й враховувати явні та латентні суб'єктивні чинники здійснення реформ. Адже на процес децентралізації впливають не лише об'єктивні чинники, а й суб'єктивні, зокрема соціокультурні. Одним з інтегральних соціокультурних чинників є ментальність, глибинна соціальна культура українського селянства. При цьому варто зважати на те, що існують відмінності в ментальності західних і східних селян, одні з них ближчі до Європи, інші – до східнослов'янського етносу.

У тлумачному словнику ментальність визначено як інтелект, розумові здібності; психіку, психічний склад [3, с. 659]. З філософської точки зору ментальність – це «характеристика специфіки сприйняття та тлумачення світу в системі духовного життя того чи іншого народу, нації, соціальних суб'єктів, що уособлюються певними соціокультурними феноменами» [15, с. 369].

Т. В. Наумова зауважує: «Вплив менталітету явно можна простежити практично у всіх сферах людської активності: він визначає більшість норм і стандартів соціальної поведінки, формує багато стереотипів і бажані реакції на реалії буття <...> поняття ментальності, або менталітету, успішно

може бути використано у вивченні і поясненні масових соціокультурних процесів» [12, с. 65].

Наведемо більш розгорнуте тлумачення ментальності, яке охоплює більше чинників та наслідків цього соціокультурного феномену: це «цілісна система образів, уявлень, ціннісно-сміслових утворень і своєрідних правил життя, які стимулюють та регулюють найбільш доцільний у цих культурних і природних умовах тип поведінки. Вона відображає духовний світ людини або соціуму, епохи або етнокультури. Ментальність виявляється в умонастрої, світосприйнятті, нормах, цінностях, принципах виховання, сімейних засадах, ставленні до природи тощо» [10, с. 132–133].

Менталітет є узагальненням специфічного соціокультурного комплексу засобів сприйняття світу, соціальних відносин та інститутів, дає пояснення специфіки різних типів соціальних практик, спілкування, діяльності. Менталітет зумовлює способи проявів діяльності соціальних груп, особливості поведінки людини, що належить до визначеного соціуму, етносу, соціальної страти.

А. А. Пелипенко дав влучну характеристику ментальності: «...згорнутий у стійко відтворюваних когнітивних структурах геном культурної системи, його психічна квінтесенція» [13, с. 23].

Відповідно можна сказати, що менталітет акумулює особливості культури, задає культурні сценарії соціальної дії. Тому реакція селян на реформи, що викликані децентралізацією, певним чином формується під впливом компонентів ментальності: ціннісно-змістовних утворень, звичних правил життя, способів ведення господарства, уявлень про належні відносини з владою, зі своєю та сусідською громадою.

У разі різкого дисонансу між ментальними якостями та проявами, що викликані реформами, виникає латентний супротив змінам, відчуження від нових структур влади та інституцій. Отже, варто зіставити типові риси та якості ментальності селян з тими явищами, що супроводжують реформу децентралізації, враховуючи при цьому наявність у селян іншої ментальності, ніж у жителів міста.

Дослідники зауважують, що соціокультурна відмінність ментальностей зумовлена високим рівнем соціальної динаміки й мобільності міста, що продукує його розвиток як простору культурної та інноваційної активності. На відміну від міста, село являє собою простір стабільності, збереження й трансляції в поколіннях традиційних цінностей. Усе це зумовлює соціокультурну гетерогенність міста та гомогенність села [2].

За визначенням, ментальні якості є інертними, вони із запізненням реагують на зміни. Важливо, наскільки швидко відбуваються зміни, щоб ментальність встигала адекватно реагувати на реформи.

Тож менталітет може стримувати зміни, надавати їм негативного змісту. Але не всі компоненти ментальності українського селянства є консервативними за своїм характером, деякі з них містять такі елементи, що можуть сприяти змінам. Тож вплив ментальності на процеси децентралізації може бути як конструктивним, так і деструктивним. Отже, у процесі

управління реформами варто нейтралізувати ментальні негативні чинники та сприяти виявленню позитивних ментальних чинників.

Дослідники звертають увагу на динаміку інноваційних ментальних особливостей, виокремлюючи в ній декілька етапів. По-перше, це стимулювання інновацій, коли творчі особистості свідомо чи несвідомо приймають суспільне замовлення на вирішення актуальної екзистенційної проблематики та приступають до творчого пошуку. По-друге, це створення інноваційних смислів культурного простору. По-третє, конкурс продуктивності й ментальної прийнятності новацій; згода з новою ідеєю та її поширення залежать від ментальної готовності мас, а не тільки від її ефективності. По-четверте, це входження ідеї, що перемогла, у соціальну практику, завдяки чому виникають нові види діяльності й нові професії [6, с. 43–44]. Н. Н. Губанов і Н. І. Губанов доречно зауважують, що спочатку ментальні відмінності відбуваються в окремих особистостях, які виступають як лідери змін. Потім під впливом цих осіб, що мають морально-психологічний авторитет та вплив на оточення, ментальні зміни відбуваються в соціальному середовищі й згодом охоплюють більшість населення [6, с. 43]. Тобто для успіху реформ необхідні харизматичні першопрохідці, без яких імовірність реальних перетворень дуже невелика.

На нашу думку, найбільш оптимально, щоб такими лідерами були голови громад, старости, члени сільради. У цьому випадку формальне й неформальне лідерство збігається, що є запорукою підсилення, підтримки інституційних змін суб'єктивними чинниками. У соціальних мережах, на сайтах об'єднаних громад саме керівництво ОТГ частіше за все виступає як агітатори реформ не лише словом, а й ділом, звітуючи про успіхи децентралізації в їх громадах.

Нові відносини та норми не зразу й не повністю впроваджуються в соціальне середовище громад. Відбувається двосторонній, взаємний процес адаптації нововведення до існуючих умов і поступова зміна цих умов під впливом реформ.

У цьому контексті зрозумілим є те, що «формою відбору новацій є внутрішньокультурний діалог як умова розвитку будь-якого соціуму; такий діалог виробляє становлення будь-яких новацій – ідей, цінностей, ритуалів і звичаїв, технологій, відбувається модифікація новації й адаптація до особливостей культури цього суспільства» [6, с. 43].

На наш погляд, під впливом реформ змінюється не ментальність селян сама по собі, а динамічні її прояви, одним із яких є соціальна культура. Нові риси соціальної культури селян можуть увійти в суперечність із соціальними відносинами, що існують. На думку О. С. Ахієзера, така суперечність створює конструктивну напругу, яка долається соціальними практиками реформаторів [1, с. 31]. Саме завдяки такому механізму відбуваються соціальні перетворення, виникають нові соціальні відносини, які більшою мірою відповідають запитам розвитку села. Змістом таких відносин є відносини об'єднаних громад. Це є групові відносини громад та індивідуальні відносини окремих членів громад, що об'єдналися. Виникають також нові

соціально-економічні відносини ОТГ з владою, як центральною, так і місцевою. Рушійним чинником таких змін у відносинах є зміни в системі оподаткування, формування бюджету громад та збільшення самостійності у фінансово-господарських рішеннях громади.

Н. І. Губанов, посиляючись на О. С. Ахієзера, зазначає: «Якщо відбувається розв'язання суперечності між інноваційними особливостями менталітету та соціальними відносинами, то соціум піднімається на вищий щабель своєї динаміки» [6, с. 44]. Отже, створення ОТГ та децентралізація лише тоді будуть означати нову сходинку в розвитку аграрних відносин, коли ці явища посядуть своє місце в соціальній культурі селян та стануть стабільними, тобто отримують соціокультурне підґрунтя.

О. С. Ахієзер доцільно звертає увагу на необхідність дозувати нововведення. За його термінологію, «крок новизни» повинен бути пропорційним можливостям соціуму адаптуватись до змін без порушення його стабільності [1, с. 35]. У випадку реформи децентралізації вимогам дозування нововведень та випробування його можливих наслідків створення ОТГ спочатку здійснювалось в обмеженій кількості, темпи їх створення були повільними. І лише на третій рік масштаби створення ОТГ значно збільшились.

Менталітет має низку функцій, які зумовлені його соціокультурною природою. У літературі визначають такі функції менталітету: забезпечення єдності та солідарності соціальної спільноти, самоідентифікації носіїв загальної ментальності, регулювання процесу змін. Регулювання має дві підфункції. Одна з них забезпечує спадкоємність у суспільних змінах, а інша сприяє змінам за умови змін у ментальності.

Ми вважаємо, що, крім такого глибинного, майже інваріантного, кумулятивного соціокультурного чинника, як ментальність, потрібно враховувати більш динамічний, притаманний цьому конкретному соціуму чинник, яким є соціальна культура.

Соціальна культура, за словниковим визначенням, «це тип культури, який покликаний забезпечити взаєморозуміння та взаємодію членів колективу, які спрямовані на виживання цього соціуму і його розвиток» [14]. В американській соціології поняття «соціальна культура» використовують досить широко. Навіть у підручнику із соціології для коледжу є глава з назвою «соціальна культура». Розглядають соціальну культуру різних соціальних груп та етносів. Соціальна культура – це «складний набір значень, звичок, цінностей і поведінки, прийнятих однією або кількома соціальними формаціями» [4].

Цей термін вживають у макро- та мікросоціології. При цьому макро-соціологія вивчає структуру й розвиток людських суспільств, їх функціонування, а також досліджує їх діяльність з позицій як автономності, так і в складі світового співтовариства. Ця дисципліна також допомагає визначити терміни, котрі відрізняють різноманітні типи культур. Соціальна культура має стосунок до загальновизнаних переконань або цінностей, які існують і узгоджені в цій групі населення [5].

І. В. Мерзлякова наголошує, що поняття «соціальна культура» увійшло в науку нещодавно, тож у сучасному суспільствознавстві ще немає його загальноприйнятого визначення. Сьогодні перед вченими постає надзвичайно складне завдання коректного філософського, культурологічного й соціологічного визначення поняття «соціальна культура» [11, с. 98]. Автор вважає, що на рівні суспільства соціальну культуру можна розглядати як спосіб організації соціуму, його функціонування та розвитку, як самостійну сферу культурного буття, в якій закладені способи організації й механізми здійснення спільного життя та діяльності людей. Соціальна культура включає в себе певні форми організації суспільного устрою, механізми соціального управління й регулювання, моральні та правові норми, соціальні інститути, організації й установи для впорядкування та регламентації спільної життєдіяльності [11, с. 99].

Дослідники А. Фурман і О. Морщакова тлумачать соціальну культуру як поліфункціональний феномен у життєдіяльності суспільства, інструмент формування людських цінностей і настановлень, засіб інтеграції повсякденного співжиття груп, етносів та націй, активний стимулятор толерантності, компетентності й творчості. Соціальна культура фіксує не лише процес повсякденного міжлюдського спілкування, а й унормування та гармонізацію конкретної поведінки, діяльності й вчинків. Її змістове наповнення становлять знання, смисли, цінності, норми, поведінкові реакції, врешті-решт, спосіб життя людей як суб'єктів соціальної взаємодії, інтегрованих у простір сучасної глобальної комунікації [16, с. 33–34].

Соціальна культура селян є конкретним вираженням, варіативним проявом ментальності українського селянства, притаманним цій громаді в певній місцевості. Соціальна культура змінюється в більш широкому діапазоні, ніж ментальність і дає можливість виявляти специфіку конкретного соціуму без відсилання до глибинних архетипів, якими навантажена ментальність. Соціальна культура детермінована не тільки ментальністю, а й особливостями традицій, соціальним характером, соціально-демографічними ознаками та іншими соціальними й соціокультурними чинниками, що притаманні конкретній громаді.

Характерними рисами ментальності селян є традиціоналізм та консерватизм. У соціальній культурі ці риси конкретизуються в соціальних практиках збереження сталих форм соціальних відносин, способу життя, технологій господарської діяльності тощо. Консерватизм по-різному виявляється серед суб'єктів соціальних відносин на селі: селян, фермерів, місцевій владі тощо.

Варто констатувати, що реформі децентралізації доводиться стикатися з проявами традиціоналізму.

Надмірне намагання зберегти звичні стандарти соціальної культури може мати негативне значення, приводити до деструктивних явищ. До таких звичних стандартів можна зарахувати позаринкові методи конкуренції в аграрному бізнесі, намагання перешкодити успішній господарській дія-

льності фермерів, намагання місцевої влади зберегти звичні важелі впливу на рішення громади тощо.

Варіативним компонентом ментальності також є соціальний (національний) характер, який містить конкретні соціально-психологічні риси, наприклад, стан дисциплінованості, організованості, здатності створення стійкої згуртованої спільноти, індивідуалізм, колективізм, патерналізм тощо.

Патерни соціальної дії Т. Парсонса можна також інтерпретувати як риси соціальної культури та соціального характеру, якщо вони властиві не дії окремого індивіду, а є відносно стійкими якостями певної спільноти. Виявлення цих атрибутів є завданням соціологічних досліджень, які дадуть змогу оцінити ступінь імовірності наявності таких рис у спільноти.

У літературі, починаючи з М. Костомарова до нашого часу, подано значну кількість різних особливостей національного та соціального характеру українців. Наведемо, для прикладу, вражаючу низку властивостей українського характеру, наявність яких називає один із сучасних дослідників: «Хазяйновитість – Консерватизм – Універсальність – Миролюбство – Релігійність – Обдарованість – Сентиментальність – Містицизм – Відкритість – Кмітливості, хитрість, лукавство – Самовілля – Розвинене почуття гумору – Інертність, пасивність – Індивідуалізм – Провінційність – Занижена самооцінка – “Совко вість” – Наївність, інфантильність – Недбалість – Замкненість у своїй групі – Брак цілеспрямованості – Скупість, жадібність – Неповага до себе й до інших – Анархічність – Непослідовність, прагнення “служити двом панам” – Слабка допитливість – Зневага до здоров’я – Амурний авантюризм» [9].

Із цих якостей варто виокремити ті, що можуть впливати на процеси децентралізації. Це хазяйновитість, консерватизм, «совковість» (перш за все – патерналізм), інертність, пасивність, індивідуалізм, недбалість, замкненість у своїй групі, брак цілеспрямованості, скупість, неповага до себе й до інших. Звичайно, можна сперечатися щодо наявності в селян деяких із цих характерних властивостей, але перевірити це можна лише емпіричним шляхом, а не умоглядними міркуваннями.

Перелік ментальних рис селян надає багато науковців. Так, одні з них вважають, що «селянин – це трудівник і власник одночасно. Він звик усе піддавати сумніву, має практичність думки і схильний до міфологізації світу і свого місця в ньому. Для селян був властивий високий рівень моральності (ставлення до старшого покоління, релігійність, колективізм, культура “сорому”)» [8].

Зокрема, І. Коваленко зазначає, що «основні зусилля діяльності українського народу направлені з одного боку на затвердження цінностей хуторської спільноти, місцевого самоуправління, з іншого боку на затвердження та прийняття над собою влади “першої особи”» [9]. Це важливе твердження, яке може пояснити деякі аспекти сприйняття децентралізації селянами.

У цьому контексті завернемо увагу на той факт, що ментальність селян формувалась у Середньовіччі в умовах традиційного суспільства, для якого властиві переважно аграрне господарство й сільський спосіб життя, громадська організація суспільного життя, феодална залежність та роздробленість, натуральне господарство, значний вплив релігійних норм і цінностей. Іншими рисами такого суспільства була низька культура, а також звичаєве право й повільні темпи розвитку. Більшість селян була відокремлена від політики та мала природне сприйняття свого низького, підневільного становища в соціальній ієрархії. Самодостатність, стратегія виживання завдяки важкій праці формували специфічну соціальну мораль бідної, але чесної людини. Такі чесноти, як знати своє місце, не заздрити панам, самодостатність становили своєрідну базу для гідності селянина. Референтною групою для члена громади були сусіди, громада.

Як наголошують деякі автори, був досить великий виховний вплив сільського миру (збору членів громади). Тому селянину було дуже важливо не заплямувати перед сільським миром свою честь і гідність [8].

У традиційному суспільстві «сільська громада – це одночасно адміністративна й господарська одиниця. В ній було спільне ведення господарства, кругова порука, а звідси й абсолютна влада громади. Сільська громада – це багатофункціональна організація. Вона здійснювала перерозподіл землі, виконувала соціальні, культурно-виховні функції» [8].

Громада локалізувалася в традиційному селянському поселенні – селі. При цьому село розуміли як невелику за чисельністю територіальну спільність, усі члени якої були в прямому або непрямому відношенні родичами (племінник, кум, сват тощо). Відносини між селянами будувалися на родинному і сусідському стержні, мали інтегральний, персоналізований характер, значною мірою визначалися статтю і віком» [8]. Село як територіально-поселенська інституція майже незмінним залишилось до нашого часу. Але в результаті децентралізації базовою громадою (ОТГ) стає не тільки мешканці одного села, а й мешканці декілька сіл та поселень.

Реформа децентралізації відкриває великі можливості для соціального партнерства об'єднаних громад, держави й аграрного бізнесу. Метою такого партнерства є задоволення соціальних потреб сільських жителів, зміцнення соціальної інфраструктури на селі, подолання відчуження сільського населення від влади та бізнесу. Влада створює більше можливостей для розкриття ініціативи сільських трудівників, а бізнес отримує сферу застосування програм соціальної відповідальності. Соціологічні дослідження доводять, що існує насторожене ставлення до підприємця, приватного підприємця, ринку в цілому [7, с. 52]. Заходи із соціальної відповідальності бізнесу, що можуть бути передбачені в угоді про соціальне партнерство, нададуть змогу пом'якшити ставлення селян до представників аграрного бізнесу. У всьому світі цивілізований бізнес упроваджує програми соціальної відповідальності, тож і український аграрний бізнес повинен долучатися до цього напряму соціальної політики.

Завдяки укладенню угод про соціальне партнерство може здійснюватися більш м'який, плавний перехід від патерналізму в ментальності селян до переконаності в необхідності розраховувати на ресурси громади в задоволенні своїх соціальних потреб. Децентралізація своєю орієнтацією на самоврядування й самостійний розподіл бюджету в громадах сприятиме подоланню патерналізму, однієї зі стрижневих ментальних рис радянського традиціоналізму.

Дослідники ментальності селян вказують на їх традиціоналізм. Але потрібно врахувати, що традиціоналізм можна умовно поділити на два великих пласти: історичний традиціоналізм, який передбачає дотримання норм і цінностей середньовічної громади, а також традиціоналізм, який сформувався за роки Радянської влади. Обидва явища вигадливо сплітаються, поєднуються в ментальності селян, на що вказують дослідники ментальності. Ми вже наводили список ментальних рис, де присутні «радянськість», релігійність, орієнтація на цінності громади, тобто риси радянського й історичного традиціоналізму. Лише в молоді така риса майже відсутня. Для молоді взагалі традиціоналізм менш притаманний. У неї формується модерна ментальність. Але в наш час на селі залишається мало молоді. Значна частина селян – це люди передпенсійного та пенсійного віку. Тож саме ментальність цієї вікової когорти визначає ментальність селянства.

Висновки. Сучасні процеси реформи децентралізації, які розгортаються на селі, мають тенденцію, зумовлену суб'єктивним напрямом, крім іншого, особливостями ментальності українських селян. Якщо існують суперечності між ментальними якостями селян та цілями перебудови місцевої влади, а також засобами їх досягнення, то неминуче виникають латентний опір змінам, відчуження сільської громади від нових владних інституцій, і навпаки, гармонія між цими явищами сприяє успішності децентралізації.

З іншого боку, у ході об'єднання сільських громад та інших заходів модернізації структур самоуправління відбувається трансформація ментальності селян та її динамічних проявів, однією з яких є соціальна культура. При цьому на рівні суспільства соціальну культуру необхідно розглядати як спосіб організації соціуму, його функціонування та розвитку, як самостійну сферу культурного буття, в якій закладені засоби організації й механізми здійснення спільного життя та діяльності людей.

Тому соціальна культура селян є конкретним вираженням, варіативним проявом ментальності українського селянства, притаманним цій громаді в певній місцевості. Соціальна культура змінюється в більш широкому діапазоні, ніж ментальність, і дає можливість виявляти специфіку конкретного соціуму без відсилання до глибинних архетипів, якими навантажена ментальність.

Список використаної літератури

1. Ахизер А. С. Философские основы социокультурной теории и методологии. *Вопросы философии*. 2000. № 9. С. 29–45.

2. Бондаренко Т. В., Нефедова А. Л. Зависимость мировосприятия и образа жизни от ментальности городских и сельских жителей. *Дни науки: интернет-конференция*. 2011. URL: http://www.rusnauka.com/8_DN_2011/Philosophia/2_82095.doc.htm (дата обращения: 23.04.2019).
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
4. What is Social Culture. URL: <https://www.igi-global.com/dictionary/chapter-role-social-culture-evaluation/27321> (date of request: 24.04.2019).
5. What is societal culture? URL: <https://study.com/academy/answer/what-is-societal-culture.html> (date of request: 24.04.2019).
6. Губанов Н. И., Губанов Н. Н. Роль менталитета в развитии общества: социокультурная гипотеза. *Вестник славянских культур*. 2017. Т. 43. С. 38–51.
7. Запольский М. И. Менталитет сельчан и социально-экономические аспекты развития сельских территорий на основе интеграции местных субъектов хозяйствования. *Менталитет славян и интеграционные процессы: история, современность, перспективы*: материалы V Междунар. науч. конф., 24–25 мая 2007 г. Гомель, 2007. С. 51–52.
8. Історія українського селянства / Лекція 1. Вступ до спецкурсу «Історія українського селянства». *Освітній портал «Академія»*. URL: <http://zno.academia.in.ua/mod/book/view.php?id=3428&chapterid=1121> (дата звернення: 25.04.2019).
9. Коваленко І. Ментальність українського народу. *Свобода слова в Україні*. URL: svobodaslova.in.ua/news/read/9152 (дата звернення: 24.04.2019).
10. Лозовая О. Н. Ментальность города и села как объект психосемантического исследования: к постановке проблемы. *Журнал практикующего психолога*. 2009. Вып. 15. С. 130–140.
11. Мерзлякова И. В. Социальная культура как основа социального благополучия человека и общества. *Ученые записки ЗабГГПУ. Серия: Философия, социология, культурология, социальная работа*. 2009. № 4. С. 97–100.
12. Наумова Т. В. Менталитет как базовая категория в объяснении особенностей ценностного сознания современной российской молодежи. *Вестник МГУ Серия 18. Социология и политология*. Москва: Изд-во МГУ, 2001. № 1. С. 65–75.
13. Пелипенко А. А. Теоретическая культурология в эпоху кризиса культуры. *Человек*. 2010. № 4. С. 12–27.
14. Социальная культура – задачи, история, функции и определение. URL: <http://velikayakultura.ru/teoriya-kultury/sotsialnaya-kultura-zadachi-istoriya-funktsii-i-opredelenie> (дата обращения: 24.04.2019).
15. Філософський енциклопедичний словник / гол. редкол. В. І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 744 с.
16. Фурман А., Морщакова О. Соціальна культура. *Психологія і суспільство*. 2015. № 1. С. 26–36.

Стаття надійшла до редакції 29.04.2019.

Зеленкевич Л. П. Фактор ментальности в процессах децентрализации в селе
В статье обосновывается тезис о том, что одним из интегральных социокультурных факторов децентрализации является ментальность украинского крестьянства. Подчеркивается, что в случае наличия резкого диссонанса между ментальными качествами и проявлениями реформ возможны латентное сопротивление переменам, отчуждение от новых институций власти. Отмечается изменение динамических проявлений ментальности в результате воздействия реформ, в том числе и на трансформацию социальной культуры, как конкретное выражение ментальности крестьян, присущей отдельной общине в конкретной местности.

Ключевые слова: децентрализация, село, социокультурные факторы, ментальность, социальная культура.

Zelenkevich L. The Factor of Mentality in the Processes of Decentralization in the Village

Determining the factor of mentality in the processes of decentralization in the countryside, the author draws attention to the specifics of modern Ukraine, which is that subjective, socio-cultural factors (mentality, social character, social culture and morality) can be more influential than institutional, normative, legislative factors.

In addition, the author emphasizes that one of the integral socio-cultural factors of decentralization is mentality, that is, the deep social culture of the Ukrainian peasantry.

Based on that mindset determines how manifestations of social groups, behaviors person belonging to a certain society, ethnicity, social strata, and that mentality accumulates the culture sets the cultural scenario of social action in the states that reaction farmers reform, decentralization caused some way formed under the influence of mentality components: value-semantic entities customary rules of life, ways of farming, ideas about the proper relationship with authorities S, with its neighborhood and community.

Therefore, in the case of a sharp dissonance between the mental qualities and manifestations caused by the reforms, there is latent resistance to change, alienation from new structures of power and institutions. Thus, by comparing the typical features and quality of the mentality of the peasants with those phenomena that accompany the reform of decentralization, the author asserts that the influence of mentality on the processes of decentralization on both sides, both constructively and destructively.

The author believes that for the success of the reforms initiated in the village, it is necessary to involve charismatic pioneers in these processes, without which the probability of real transformations is very small.

According to the author, the most optimal solution for the development of the village is to unite the community under the informal leadership of the leader, who at the same time is either the head of the community or his elder, or a member of the village council. In this case, formal and informal leadership coincides, which becomes a guarantee of strengthening, supporting institutional changes by subjective factors.

In the author's opinion, under the influence of reforms, not only the peasant mentality itself changes, but also its dynamic manifestations, one of which is social culture.

The author believes that in addition to such a deep, almost invariable, cumulative socio-cultural factor as a mentality should take into account the more dynamic, inherent in this particular social factor, which is social culture.

Therefore, at the level of society, social culture can be considered as a way of organizing society, its functioning and development, as an independent sphere of cultural existence, in which the ways of organization and mechanisms of realization of common life and activities of people are laid.

The author comes to the conclusion that the social culture of the peasants is a concrete expression, a variational manifestation of the mentality of the Ukrainian peasantry, inherent in this community in a certain locality. Social culture varies in a wider range than mentality and enables to identify the specifics of a particular society without referring to the underlying archetypes that are loaded with mentality.

Key words: decentralization, village, sociocultural factors, mentality, social culture.